

Muz 975

M. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr 105.547/1942
ú rendeletével, az összes közép- és polgári iskolák számára
segédkönyvvül engedélyezte.

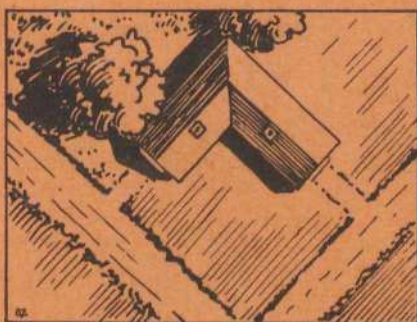
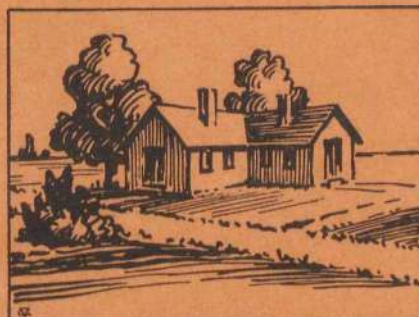
JELKULCS A TÉRKÉPOLVASÁSHOZ

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

DR IRMÉDI-MOLNÁR LÁSZLÓ

Leltározva 2010

B U D A P E S T, 1 9 4 1

KÓKAI LAJOS BIZOMÁNYA,
IV., Kamermayer Károly-utca 3.

Ára: AP —80

Muz 975

JELKULCS A TÉRKÉPOLVASÁSHOZ

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

DR. IRMÉDI-MOLNÁR LÁSZLÓ

*

B U D A P E S T, 1 9 4 1

KÓKAI LAJOS BIZOMÁNYA,
IV., Kamermayer Károly-utca 3.

Felelős kiadó: Dr Irmédi-Molnár László.

98.144. — Hornyánszky Viktor R.-T. nyomdai műintézet, Budapest.
Felelős: Nemes Lajos műszaki igazgató.

A TÉRKÉP JELEI. — JELKULCS.

A) Jelek.

Nem kétséges, hogy a térképet mindenkinek éppen úgy kell olvasni tudnia, mint bármilyen könyvet. Nagy igazság az, amit a térképet olvasni tudók oly sokszor hangoztatnak, hogy t. i. egy jó térképről sok kötetre való anyagot lehet kiolvasni. Amíg azonban a rajzolt vonalak, jelek rejtett értelme világossá válik, a térképet összetevő rengeteg vonal és jelhalmaz jelentését meg kell tanulni éppen úgy, mint a könyv betűit. Csak ennek elsajátítása után mélyedhetünk bele a térkép nyújtotta anyag teljes kiértékelésébe.

A hegyeket és völgyeket a folyókkal, növényekkel és építményekkel együtt *terepnek* nevezzük.

Mindazok a jelek, amelyek az ember által készített építmények kifejezésére, megjelölésére szolgálnak, tehát mesterséges építményeket jelölnek, a *tereptárgyak jelei*. (Ilyenek pl. az út, híd, árok, ház, ház-csoport stb.)

Azok a jelek pedig, amelyek a természeti jelenségeket rögzítik valamilyen jel alakjában, tehát természetes alakulásokat jelölnek, a *tereprészek* jelölésére szolgálnak. (Ide sorolhatók a folyók, tavak, szakadékok, vízmosások, valamint a hegyek és völgyek is.)

A hegyek és völgyek kivételével a többi megjelölés összessége adja a térkép *síkrajzát*, míg a hegyek (magaslatok) és völgyek (bemélyedések) teljesen különállón a térkép *domborzatát* fejezik ki. Ez a *domborzatrajz*, vagy hegyrajz.

A Föld felszínét adó terep, térképészeti szempontból két részre bontható:

a) A felszínen elhelyezkedő mindennemű mesterséges építmény, valamint a helyhez kötött élő (növényzet), ill. élettelen tárgyak (vizek) csoportja. Mivel ezek nagyjából a felszín síkján helyezkednek el, a térkép *síkrajzát* alkotják.

b) A felszín domborúságát kifejező minden idomot, amely a függőleges irányban történő változást juttatja kifejezésre, *domborzatnak* nevezzük. Ezek a térkép *domborzatát* adják.

A térkép két fő alkotóelemét a *síkrajzot* és a *domborzatrajzot* kell tehát jól megismernünk, hogy a térképből mindent kiolvashassunk.

A síkrajzot az úgynevezett *jelek* teszik ki, míg a domborzatrajznál különböző módszerű *hegyábrázolások* igyekeznek a térbeliséget oly módon érzékeltetni, hogy a függőleges tagoltság minden kis része is jól jusson kifejezésre.

A síkrajz jeleit részben úgy ismertetjük, hogy azt az eredeti képből származtatva vezetjük le. Így a kialakult jel alakja jobban megérthető. A térkép jelei nem kitalálások. Minden jel a valósághól

van levezetve és többé-kevésbé az eredeti képet igyekszik visszaadni, illetőleg arra emlékeztetni. Ha mégis mutatkozik eltérés, a jel fejlődés-történetében kutatva, hamarosan kitűnik, hogy csak az eredeti kép van átalakítva, célszerűen egyszerűsítve (pl. a templom, a rom stb.).¹⁾

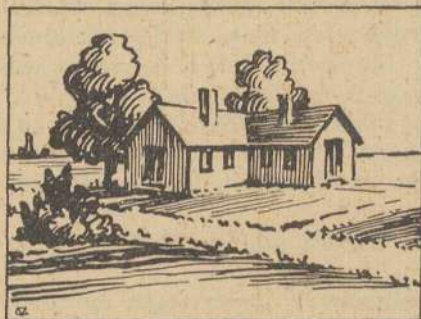
A térképjelek származását véve osztályozási alapul, beszélhetünk olyan jelekről, amelyek hű alaprajzi kifejezői valamely tárgynak (pl. a ház). Az alaprajz tehát *felülnézeti* ábrázolási mód. Mások viszont az *oldalnézetből* fejlődtek ki térképjelekké, vagy pedig az előbbivel *együttesen* adják meg valamely tereptárgy értelmét. Vannak *mesterségesnek* nevezhető jelzések is, minők pl. a határok stb. Ezek azonban szimbólumok és a közigazgatás jelei. A könnyebb tájékozódást segítik elő.

Tehát négyféle módon rajzolható térképjelekről szólhatunk és pedig:

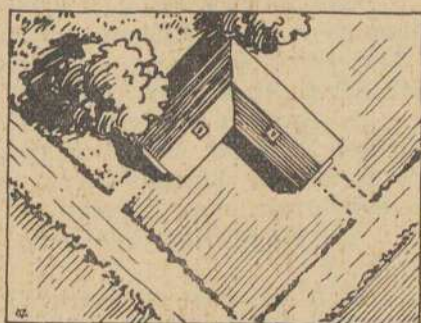
1. a felülnézeti vagy alaprajzi,
2. az oldalnézeti vagy tájképi,
3. az első kettő egyesítéséből kialakult és
4. mesterségesen előállított térképjelekről.

1. A felülnézeti (alaprajzi) jelábrázolás.

A ház a legelterjedtebb és legfeltűnőbb tereptárgy. Térképi jele fekete vagy igen gyakran piros színnel kitöltött mértani idom (1. ábra).

a)

b)

c)

1. ábra.

A ház és alaprajza, valamint az ebből származó felülnézeti jel.

A mértani idom már a ház alakjára is következtetést nyújthat. (Vannak **L**-alakú, **U**-alakú stb. házak.) Ahol sok ház van sorban egymás mellett, annak neve *házsor*. Ha két házsor egymással szemben úgy helyezkedik el, hogy közöttük hosszú, járható térség keletkezik, az *utca* áll elő. Több utcából viszont *község* lesz. Ahol a házak rendszertelenül állanak egy csoportban, ott *házcsoporth*ról beszélünk.

¹⁾ Lásd a magyarázatot az 5. oldalon.

(Egy községben nem lehet minden házat a kisebb mértékű térképbe berajzolni, — ez csak az ú. n. kataszteri térképnél lehetséges — ezért a térképezők arra törekednek, hogy az utcasarkokon a ház jellegzetes alakját feltétlenül rögzítsék, a két utcasarok között pedig a többi házat fekvésükre jellemzően rajzolják be. Az utca során a szélteben fekvő házakat, ha egyedül állnak, mindenesetre feltüntetik.)

Vannak olyan térképek is, ahol a községeket nem a kis házak apró alaprajzi képével ábrázolják, hanem egyszerűen kitöltik a beépített területet fekete vagy néha piros színnel.

2. Az oldalnézeti vagy tájképi jelábrázolás.

Ennek egyik jellegzetes példája többek között pl. a gémeskút. De ide tartozik a rom is. Ez eredetileg teljesen képszerű ábrázolás volt.

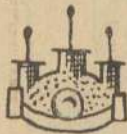
a

b

c

3/a. ábra.

3/b. ábra.

3/c. ábra.

A rom jelének fejlődése; „a” és „b” két régi katonai térképen mutatja a rom jelzését nagytöltött alakban; „c” már a leegyszerűsített, ma használatos jelzés.

J. Westenberg 1635 körül készült térképéről a jallal körülvett város jelzése.

Ortelius Ábrahám Kisebb város jelzése a Westenberg-zése a „Theatrum orbis terrarum” c. atlaszából (az ábra Pécs városát jelzi nagytöltött alakban).

Mai jele a réginek egyszerűsített alakja. Régen a romot a 2. ábra [a] szerint rajzolták. Ebből keletkezett az egyszerűbb alak: (2. ábra [b]), majd pedig a mai, még összevontabb kép: (2. ábra [c]).

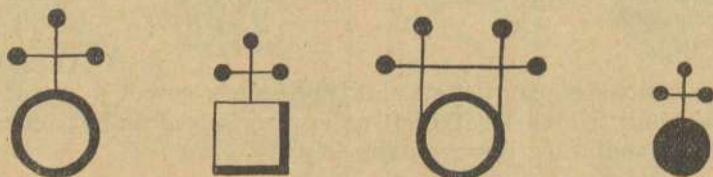
3. Összetett jelábrázolás.

Az első két pont alatt ismertetett jelek egyesítéséből kialakult jelek közül példának hozhatjuk fel a temetőt. Rajza felülnézetben adja a temető kiterjedését és kerítésének milyenségét, bele azonban már oldalnézetű kereszttek kerülnek. Ide sorolhatjuk azonban a templomot is. Feltűnő egy kissé, hogy a templom épületét karikával jelöljük. Ennek azonban történeti háttere van. A jel tulajdonképpen két részből áll és pedig a karikából és a keresztből. A karika a sok házból össze tevődő helységet mint egy várfal foglalja egybe (3. ábra a, b). Nagyon sok községnek temploma is volt. A templom a községnek a legkiemelkedőbb, legjellemzőbb, de egyúttal legfontosabb része is, tehát a sok házat magában foglaló karikára, mint helységjelre rárajzolták a keresztet, jelezve általa, hogy a községnek temploma is van. Régebben a kereszt helyett a tornyot ábrázolták, a 3/c ábra szerint.

Az itt bemutatott ábrázolásnál az egyszerűsítések során úgyszólván minden elmaradt, csupán a karika és a kereszt maradt meg. (3/d ábra.) Nagy áttekintést adó térképeknél, ahol a fenti ábrázolás lehetetlen volt, valamely helységnek megjelölésére a pont, ill. a kis kör kínálkozott a legalkalmasabbnak már a régi időkben is.

4. Mesterséges jelek.

A mesterségesen előállított térképjelek közül a határjelzések a legjellemzőbbek, de idetartoznak a betűk is. Pl. az M = megyeszék-

3/d. ábra.

A templom látképe és térképi ábrázolásai.

hely, J = járásszékhely, stb. is. Mindegyik a könnyebb tájékozódást, a megértést kívánja a számokkal, nevekkel együtt szolgálni.

A jeleket azonban legcélszerűbb úgy osztályozni, amint azok rendeltetésüknél fogva leginkább összetartoznak. Ezért úgy csoportosították azokat, hogy az épületek, közlekedési vonalak, vizek stb. mind egy-egy külön csoportba kerültek. A most felsorolásra kerülő térképjeleknél háromféle változatot ismerünk meg. Megismerjük a régi jeleket, de az újakat is és az egyeseknek háromszögelt változatait. Erre azért van szükség, mert a régi jelek még élnek, térképeink legnagyobb része még ezekkel a jelekkel van megrajzolva és ezek még igen sokáig maradnak forgalomban. Az újonnan kikerülő térképeknél már az új jeleket alkalmazzák, tehát azok ismerete is feltétlenül szükséges.

**A térkép síkrajzi részleteinek
jelzései.**

(Jelkulcs.)

A jelzés régi képe	A jelzés új képe	A jelzés háromszögelt képe	Jelentése
--------------------	------------------	----------------------------	-----------

1. ÉPÜLETEK.

	A régi marad ¹⁾		Két- v. többtornyú templom ²⁾
	—		Egytornyú templom
	—		Egytornyú mecset
	—		Egytornyú zsinagóga
	—		Kápolna
			Kolostor (nagy)
			Kolostor (kicsi)

¹⁾ A — az első rovatban azt jelenti, hogy teljesen új jelről van szó. Ugyanaz a második rovatban azt jelenti, hogy a régi jelzés változatlanul fennmaradt. Ha a — a harmadik rovatban áll, úgy az azt jelenti, hogy a térképjelnek nincsen háromszögelt alakja.

²⁾ A két- v. többtornyú jelölés a mecsetre, ill. a zsinagógára is vonatkozik.

A jelzés régi képe	A jelzés új képe	A jelzés háromszögelt képe	Jelentése
	—		Házcsoport
	—	—	Útmenti pincék, ha óvóhelynek alkalmasak
			Ks. <i>Kastély (nagy)</i>
			Ks. <i>Kastély (kicsi)</i>
		—	Szó. <i>Szálló</i>
		—	Kcs. <i>Kocsma</i>
		—	Csr. <i>Csárda</i>
		—	Mh. <i>Menedékház (állandóan nyitva)</i>
		—	Mh. <i>Menedékház időszakonként nyitva</i>
		—	Eh. <i>Erdőhivatal</i>
		—	Őrh. <i>Erdőőrház</i>
		—	Vl. <i>Vadászlat</i>
	—	—	Havasí gazdálkodás (karám)

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

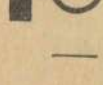
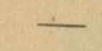

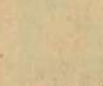

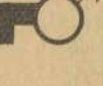
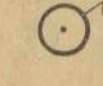

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

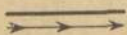
2. IPARTELEPEK.

Gyár

 Gy.	 Gy.	 Gy. kéménnyel
 Gy.	 Gy.	 — kémény nélkül
 —	 Gy.	 Gy. Vízierőre berendezve
 Ko.	 Ko.	 Ko. Kohó
 V.tp.	 V.tp.	 V.tp. Villanylep (kéménnyel)
 V.tp.	 V.tp.	 — (kémény nélkül)
 —	 V.	 V. Vízierőre berendezve

A jelzés régi képe	A jelzés új képe	A jelzés háromszögelt képe	Jelentése
--------------------	------------------	----------------------------	-----------

Magasfeszültségű áramvezeték. (Háromszögelve a tartóoszlop van.)

Hámor

Zúzó

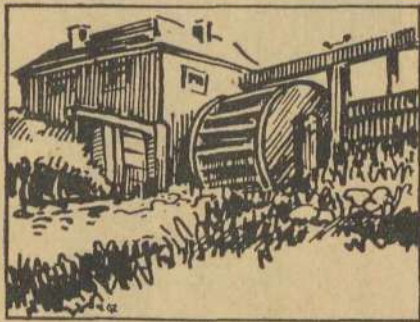
Zúzó, vízierőre berendezve

Malom

Malom, vízierőre berendezve

Alul meghajtott kerekű vízimalom

Hajómalom

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

Fűrésztelep
(kéménnyel)

Fűrésztelep
(kémény nélkül)

Fűrésztelep
(vízierőre
berendezve)

Szélmalom

Szélmótor

Szélmalom

Szélmótor

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

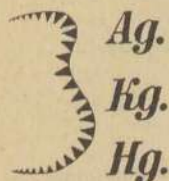
Téglagyár

Mészégető
(kéménygel)

Mészégető
(kémény nélkül)

Agyagödör

Kavicsgödör

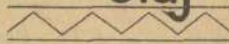

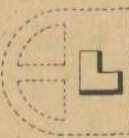
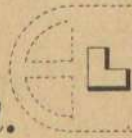
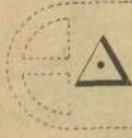

Homokgödör

Kőfejtő

Kőfejtő

A jelzés régi képe	A jelzés új képe	A jelzés háromszögelt képe	Jelentése
 <i>Bny.</i>	 B.	—	Bánya
 <i>Fg.</i>	 Fg.	—	Földgáz
 <i>Naf.</i>	 O.	—	Olaj
 <i>Gáz</i>	 G.	—	Gáztartály
 <i>Naf.</i>	 O.	—	Olajtartály
—	 Olaj	—	Olajvezeték
 <i>Rád.</i>	 Rád.	 Rád.	Rádióállomás
			Világítótorony
3. EGYÉB ÉPÍTMÉNYEK.			
 <i>Rom.</i>	 R.	 R.	Rom (nagy)
 R.	 R.	—	Rom (kicsi)
	—		Kilátótorony

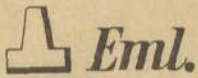

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

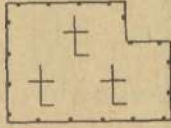
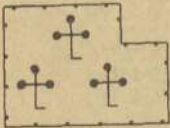
Jelentése

Emlékmű

*Emlékmű
sziklában*

Temető

Sír

Kereszt (útszélén)

*Szentképes
oszlop*

*Szentképes
oszlop*

A jelzés
régi képe

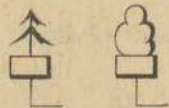
A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

Szentképes fa.
(Erdőben is
gyakori.)

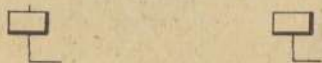
Szentképes fa
fenyő, ill.
lombos fán)

Útjelző

Jelzőtábla

Jelzőtábla

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

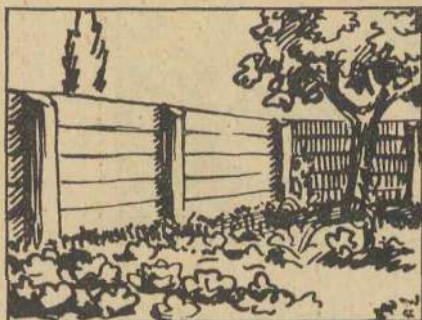
4. KERÍTÉSEK.

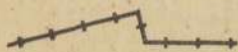
Kerítés kőfalból

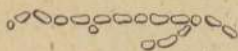
Kerítés kőrakásból

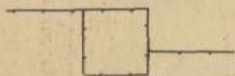
Palánk

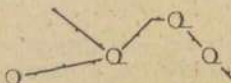
Kőfal

Kőrakás

Palánk

Sövény

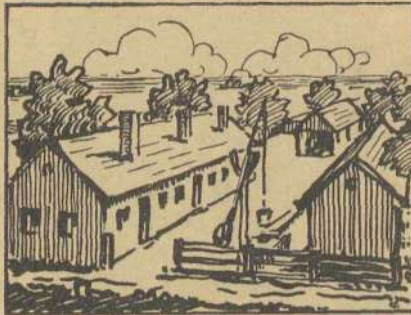
A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

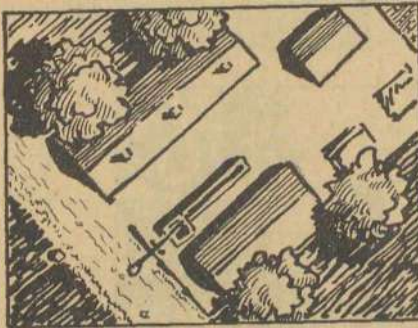
A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

5. TELEPÜLÉSEK.

Tanyás település¹⁾

	Szl.		Szállás
	Tny.		Tanya
	Mjr.		Major
	Psz.		Pusztá

¹⁾ A szállás, tanya, major, puszta ma már lényegében egy. Régebben a szállás csak a munka idejére adott enyhelyet, a tanyán már kint lakott a gazda állandóan. A major elnevezés nagy uradalmaknál volt használatos, míg a pusztán az uradalom intézője székelt.

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

6. TELEPÜLÉS NÉVÍRÁSA ALATT LÉVŐ JELEK.

(210·5)

(210·5)

Magassági adat

—

—

Megyeszékhely

—

—

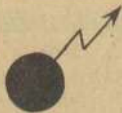
Járászékhely

—

—

Távíró- és táv-
beszélőállomás

—

—

Villanyvilágítás

—

—

Vízvezetési
vízellátás

—

—

Gyógyfürdő

—

—

Gyógyforrás

Valamennyi jel a helység neve alatt van elhelyezve. Régebben a távbeszélő-
állomást és a postaállomást is külön jelezték.

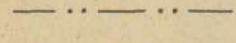
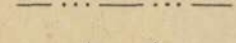
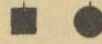
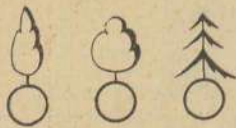
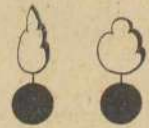

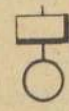

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

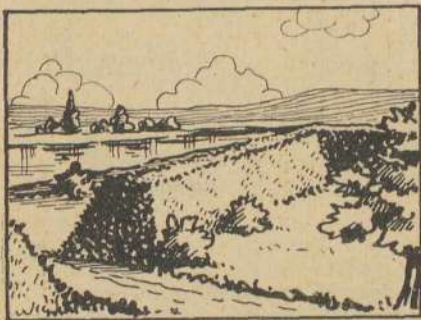
A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

7. HATÁRJELEK.

	—	—	Országhatár
	—	—	Tartományhatár
	—	—	Ideiglenes országhatár
	—	—	Megyehatár
	—	—	Járáshatár
	—	—	Községhatár
	—	—	Határkövek
			Határfák
			Határtáblák
	—	—	Sokszor a határ- jelet kereszt alak- jában sziklába vésik. (Ma nem használják.)

8. TÖLTÉSEK, ÁRkok, BARLANG.

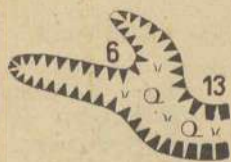
	Töltések
	Árok

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

Szakadék, vizmosás,
horhos¹⁾

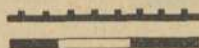
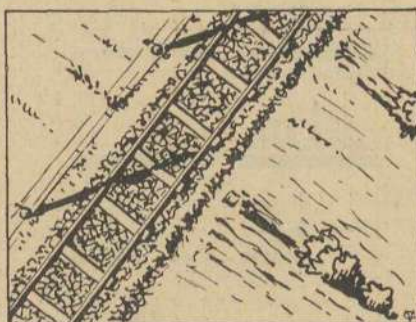
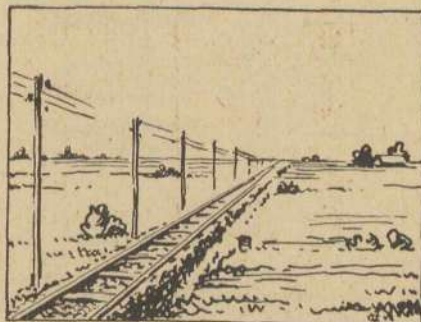

Barlang

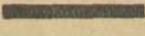

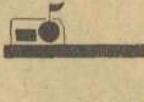

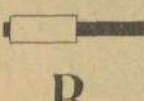
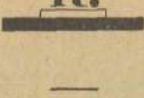

Barlang forrással

9. A VASÚT ÉS JELZÉSEI.

¹⁾ A jel mellé írt számok a vizmosás viszonylagos mélységére utalnak.

A jelzés régi képe	A jelzés új képe	A jelzés háromszögelt képe	Jelentése
	—	—	Kétvágányú vasút
	—	—	Egyvágányú, de kétvágányúra előkészítve az alépítmény
	—	—	Egyvágányú vasút
	—	—	Keskenyvágányú vasút
	—	—	Építés alatt álló szabványos nyomtávú vasút
	—	—	Építés alatt álló keskenyvágányú vasút
	—	—	Közúti vasút
	—	—	Drótkötélpálya
		—	Pályaudvar
		—	Vasúti állomás
		—	Vasúti megálló
		—	Vasúti kitérő
—		—	Rakodó
	—	—	Órház

A jelzés
régí képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

10. UTAK.

			<i>Kocsizható és nem kocsizható utak a helységben (az igen keskeny út neve sikátor, nem kocsizható)</i>
			<i>Elsőrendű műút</i>
			<i>Másodrendű műút</i>
			<i>Harmadrendű műút</i>
			<i>Épülő műút</i>
			<i>Kocsiút</i>
			<i>Taligaút</i>
			<i>Őszvérút</i>
			<i>Gyalogút</i>
			<i>Út km.-kövel</i>
			<i>Útpálya szélesség jelzése</i>
			<i>Erős útkanyarulat</i>
			<i>Meredek útrészlet</i>
			<i>Kocsiút, mindkét oldalon fassorral</i>
			<i>Egyoldalú fassoros út</i>
			<i>Sűrűfassoros út</i>
			<i>Támaszfal utaknál</i>
			<i>Tornác</i>

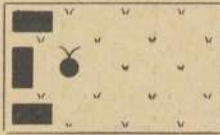
A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

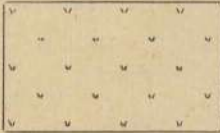
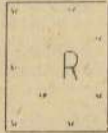
A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

11. NÖVÉNYZET.

Repülőállomás

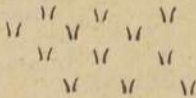
Legelő, rét

Rét, legelő

Nádas

Rét, legelő

Nádas

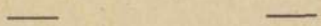
*Ritka és sűrű
nádas*

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

Olasz művelésű
szőlő

Komló

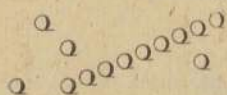
Az irtásos területet a térkép erdőnek ábrázolja. Erre a tényre ügyelni kell, különösen, ha erdősarkokat, vagy nyiladékokat választok irányzási támpontul.

Lombosfák

Fenyőfák

Fasor

A jelzés régi képe	A jelzés új képe	A jelzés háromszögelt képe	Jelentése
	—	—	Rizsföld töltéssel, csatornával
		—	1. Veteményes 2. Gyümölcsös
		—	Park
		—	Erdő, jellegfákkal Cs = cserjés, B = bozót ¹⁾
	—	—	Vizenyős talaj
	—	—	Mocsár, nyílt
	—	—	Tőzeges terület
	—	—	Szőlő

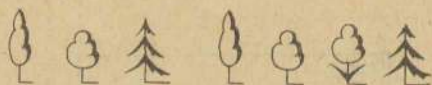
¹⁾ Az irtásos területet, ha fásítás alatt marad, erdőnek ábrázolják. L. a képet.

A jelzés
régí képe

A jelzés
új képe

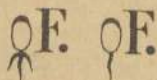
A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

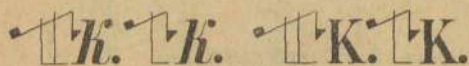
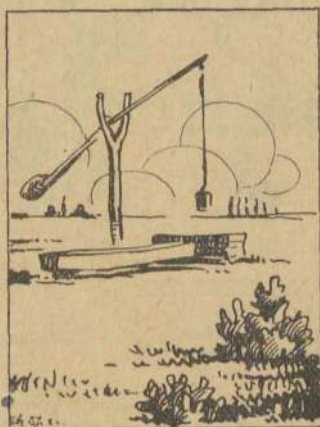
Messziről is jól
látható magas
fák (lombos,
ákác és fenyőfák)

12. A FORRÁS ÉS JELZÉSE.

Forrás (a hárm-
ágú bővizű forrást
jelöl)

13. A KÚT ÉS JELZÉSE.

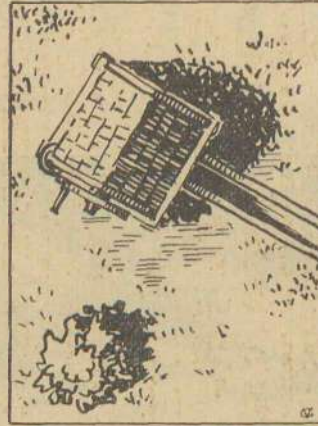
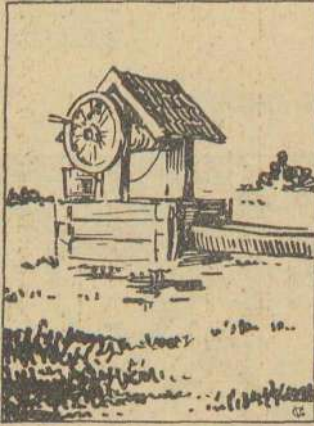
Egy- és kétgémes
kút

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

□K. □K. □K. □K. —

Kút (a hármás ág
bővizű kutat
jelöl)

— □A. □A. —

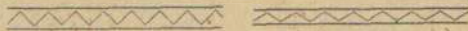
Artézikut

‡C. ‡C. ‡C. ‡C. —

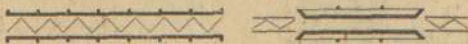
Ciszterna⁴⁾

●Víz ●V. —

Víztartály

Víz (olaj) vezeték

Vízvezetéki híd

⁴⁾ A pont csak akkor kerül bele, ha víz valóban van benne.

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

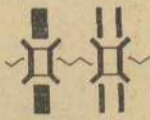
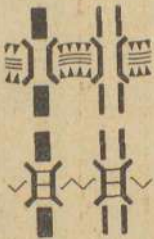
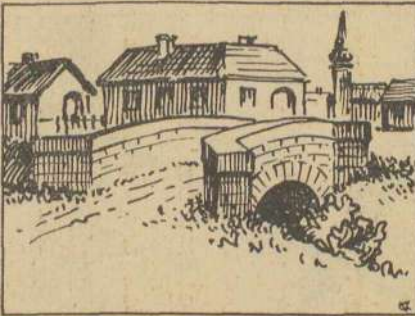
A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

Víztorony

14. A HÍD.

Kis híd kőből

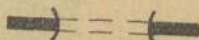
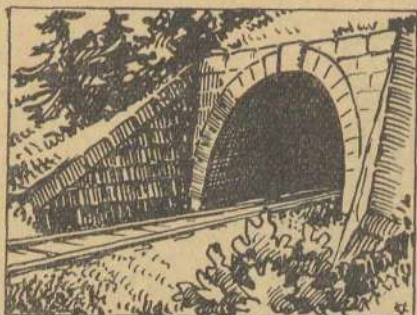
Kis híd fából

A jelzés
régi képe

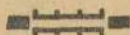
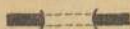
A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

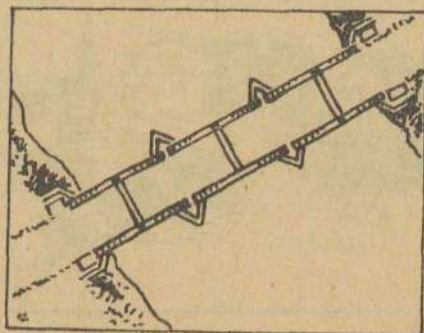
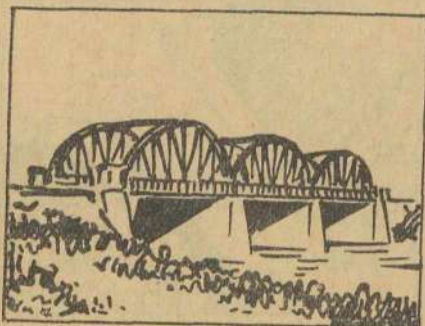

Az alagút és jelzése

— Alagút

— Völgyhíd

Vasúti híd¹⁾

¹⁾ Ábrázolását l. a 32. oldalon.

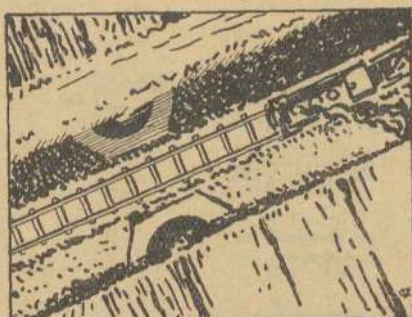
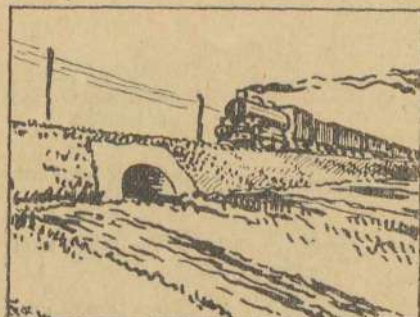

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

Vasúti átereszt

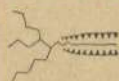

Bűrű lovasok
részére

Bűrű gyalogosok
részére

15. VIZEK ÉS TARTOZÉKAI.

Csatorna, vizesárok
(mindkettő
átgázolható)

Folyó (a nyíl
a folyás irányját
jelöli)

Zátony

Vizesés

Duzzasztógát

Fafogó gereblye

Híd gereblyével

Parti sarkantyú

Mederszabályozómű

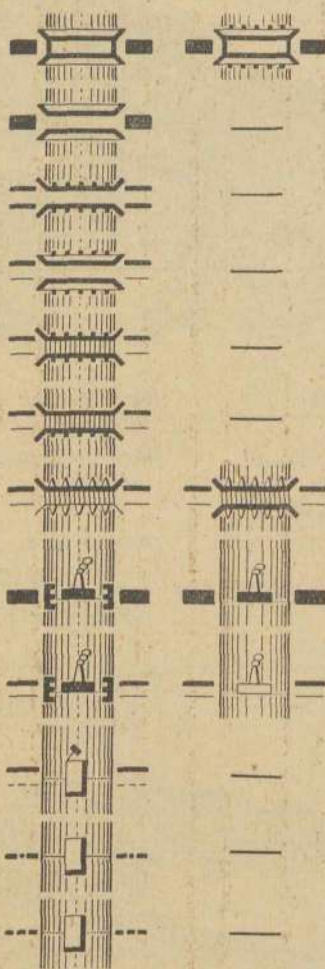

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

—

Vasúti híd (zárt
osztagokkal nem
járható)

—

(zárt osztagokkal
járható)

—

Kőhid pillérekkel

—

Vashíd pillérekkel

—

Fahíd pillérekkel

—

Fahíd fajármokkal

—

Hajóhíd

—

Gőzkomp (vasúti)

—

Gőzkomp (közúti)

—

Komp kocsik és
lovak számára
(mótoros)

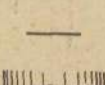

—

Komp kocsik és
lovak számára
(kötéllel
vontatott)

—

Komp kocsik és
lovak számára
(evezős)

A vasúti híd képét lásd a 30. oldalon.

A jelzés régi képe	A jelzés új képe	A jelzés háromszögelt képe	Jelentése
			<i>Vizalatti kábel</i>
			<i>Zsilip</i>
			<i>Zsilipes híd</i>
			<i>Zsilip, áteresszel</i>
			<i>Hajózsilip</i>
			<i>Jégtörő</i>
			<i>km-tábla (Háromszögelt és nem-háromszögelt)</i>
			<i>Hajózhatóság jele</i>
			<i>Hajóállomás</i>
			<i>Vizirepülőállomás</i>
			<i>Kikötőhid</i>
			<i>Hajórakodóhid</i>
			<i>Csónakozhatóság</i>
			<i>Tutajozhatóság</i>

Há.

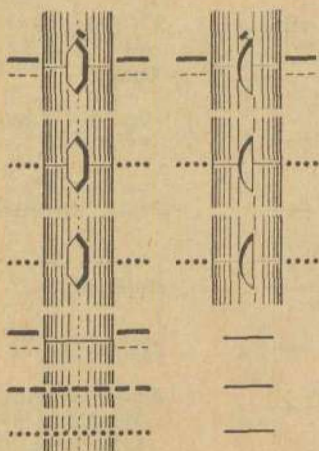
Rá.

A jelzés
régi képe

A jelzés
új képe

A jelzés
háromszögelt
képe

Jelentése

Komp emberek
számára
(mótoros)

Komp emberek
számára (kötéllel
(vontatva)

Komp emberek
számára (evezős)

Gázló (kocsik
részére)

Gázló (lovakok
részére)

Gázló (emberek
részére)

B) Az írás és a számok.

A számos jelen kívül a térképnek igen fontos tartozéka az írás és a számok. Az írás nemcsak az értelmet adja meg a vonatkoztatott helyre vagy tájra, hanem különféle fajtái, nagyságai egyébként is sok értelmet rejtenek magukban. Más és más betűtípusokat használnak a térképeken aszerint, hogy várost, növényzetet, valamilyen területet, vizet avagy hegyet akarnak megjelölni. A különböző lélekszámú városok megírására különböző nagyságú betűket használnak és ismét más típusú és nagyságú betűkkel jelölik a kis- és nagyközségeket, valamint az egyéb építményeket. Az eltérő jellegű területek nevei, pl.: „Komáromi sziget“, „Muraköz“ stb. írásmintája és nagysága szintén más, de más a növényzeté is. (Pl.: „Alsó berek“, „Inkei erdő“ stb.)

a) **Komárom**

b) **Temerin**

c) **MÁTYUS FÖLDJE**

d) **NAGYRÉT**

e) **GARAM**

f) *Hargita*

1

a) **Komárom**

b) **Temerin**

c) **MÁTYUS FÖLDJE**

d) **Nagy rét**

e) **GARAM**

f) *Hargita*

2

4/a. ábra.

1. alatt új szedett betűk, a 2. alatt régi írt betűk mintáját mutatjuk be.

a) = A város
b) = A község
c) = Terület írásmintája.

d) = Növényzet írása.
e) = Vizek írása.
f) = Hegyek írása.

A folyók és patakok, valamint a hegyek, hegyrészek is más-más nagyságú és mintájú betűkkel íródnak. A betűk alakjára nézve az alábbi példák nyújtanak tiszta képet.

Ha azonban kisebb vagy nagyobb alakban írják a térképre az egyes elnevezéseket, akkor ezekkel a betűtípusokkal az illető helyet, területet, vizet stb. jelentőségében emelni kívánják. (4/a ábra 1., 2.)

A számok a domborzat tartozékai. A magasságok, mélységek megjelölései nagy fontosságúak, hiszen nélkülük a térképen a függőleges irányban való mérést alig lehetne végrehajtani.

4/b. ábra.

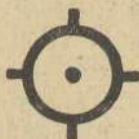
4/d. ábra.

A háromszögelt templom jelzése.

4/e. ábra.

A község neve alatt lévő szám jelzi a községben lévő templomra vonatkoztatott magasságot. Ha nincs a templom háromszögelve, akkor a köralakú templomjelre utal. Ha több templom van a községben, akkor a magassági számérték arra a templomra vonatkozik, amelyiknek a körében a pont van.

4/c. ábra.

A részletes felmérésből származó magassági pont naggyított képe. A belső pont nélkül is alkalmazták.

Azokat a helyeket, amelyeknek térképészeti szempontból magassági értelemben vett jelentőséget igyekeznek adni, különleges jellel jelölik meg. Ilyen pl. a háromszögelési tereppont jele (4/b ábra), továbbá az egyszerű magassági pont. Ennek jelzését a 4/c ábra mutatja. Mindezek a számok, ha ilyen jelek mellett állnak, a tenger szintjétől számítottak. Vannak azonban számok, amelyek magukban állanak. Ekkor a magában álló szám valamilyen szakadék, bánya, stb. viszonylagos mélységére vonatkozik. Magukban állnak a számok a városok, községek nevei alatt is. Ezek a számok a magassági jelekre utalnak és arra a templomra vonatkoznak, amely templom jelében egy pontot láthatunk. Pl. (4/d, e ábra.) A magassági adatok majd mindig a templom külsőbőre (vagy a templom falában elhelyezett úgynevezett falicsapra) vonatkoznak. Ha a szám mellett + abl; + ksz; vagy + gb rövidítések egyike áll, úgy a rövidítések után következő szám azt jelenti, hogy a külsőbőtől (falicsaptól) az ablak (+ abl), illetőleg a torony keresztje (+ ksz) vagy pedig a torony keresztjének gombja (+ gb) milyen magasan van.

ZMNE

Egyetemi Központi Könyvtár

84715537

LAR 3

HORNYÁNSZKY VIKTOR R.-T.
nyomdai műintézet
Budapest, Aradi-utca
14.